

Assertio 1. — Formale propositum, per se loquendo, necessarium esse ad remissionem peccati.

3. Prima congruentia. — Secunda. — Tertia. — Hæ sententiae probabiles sunt; inter eas vero censeo judicandum, sicut de amore in præcedente sectione dixi. Itaque primo asserendum est, formale propositum, per se loquendo, necessarium esse ad consequendam gratiam, et remissionem peccati. Est enim hæc pars securior, et ita populo prædicanda. Et testimonia adducta satis illam confirmant, si considerentur quæ in simili dixi præcedente sectione, nam revera simpliciter et absolute requirunt hoc propositum. Necessitas autem talis actus auctoritate magis quam ratione probanda est, cum ex divina ordinatione simpliciter pendeat. Possunt autem hujus ordinationis non leves congruentiae ex dictis sumi. Prima est, quia unus ex præcipuis finibus pœnitentiae est correctio et emendatio vitæ præteritæ; merito ergo præcipitur peccatori, ut voluntatem et intentionem expressam habeat corrigendi mores et servandi mandata; nam ad assequendum finem aliquem nullus actus aprior est quam intentio et definitum propositum obtinendi illum. Unde unum ex mediis utilioribus ad emendationem peccatoris est hoc propositum formale; merito ergo ei præcipitur. Secunda, quia hic actus ex natura rei est valde proportionatus ad compensandum in suo ordine divinam injuriam; quid enim est magis consentaneum humanæ naturæ et rationi ad impetrandam veniam iniuria factæ, quam ut is, qui illam intulit, ponat omnino a similibus injuriis abstinere? merito ergo exigit Deus a peccatore hujusmodi actum. Tertia, quia, ut ostendimus, peccator, ut in Dei amicitiam redeat, illum debet amare super omnia proprio et formalis amore, per se loquendo; hic autem amor, prout a nobis in hac vita exerceri potest, vix intelligi, aut esse potest perfectus sine formalis proposito servandi divina mandata, aut (quod idem est) placendi Deo in omnibus, vel implendi ejus voluntatem, quia hic amor non est tantum simplex complacencia de bonis Dei in se, quam etiam peccatores habere possunt, sed esse debet amor obedientialis, qui voluntatem Dei, præsertim præcipientem, præfert rebus omnibus; includit ergo talis amor propositum formale implendi hujusmodi voluntatem.

*4. Duo notanda pro intelligentia conclusio-*nis. — Unde observare oportet assertionem propositam proprie habere locum, et intelligentiam esse, quando ipse amor Dei non ita exercetur, ut satis formaliter contineat hoc propositum; nam amor Dei in hac vita, ut dixi, esse debet obedientialis, qui habet adjunctam voluntatem placendi Deo in omnibus, ejusque voluntatem implendi; quæ voluntas est sufficiens propositum non peccandi de cætero. Quando vero contingit habere formalem amorem, scilicet, non hunc obedientialem, sed benevolentiam, aut complacentiam in Deo et bonis ejus, tunc, per se loquendo, ut dicebam, requiritur hoc propositum. Deinde observo hoc videri intelligentum regulariter, quando reliquum est aliquod tempus praesentis vitæ; nam si homo in ipso mortis articulo pœnitentiam agat, non est quod de proposito vitæ futura sollicitus sit; nec enim obligandus est ad habendum illud propositum sub conditione, *Si vivero*, tum quia hæc actus conditionales circa futura, per se et absolute loquendo, non sunt necessarii ad salutem; tum etiam quia fieri potest, ut vita futura jam sit moraliter desperata; et ideo nulla ratio postulat ut talis actus sit tunc simpliciter necessarius. Et hoc etiam confirmat usus; nam si hominem damnatum ad mortem exhorteatur ad pœnitentiam, non multum curramus de futuris actibus in praesenti vita, sed de dolore præteriorum, quia, licet aliquantulum vitæ supersit, moraliter tamen quasi nihil reputatur; nam quod parum distat, nihil distare videtur; et perseverando eo tempore in dolore, et detestatione præteritæ vitæ, satis proponitur observantia mandatorum pro eo brevi tempore.

5. Objectio. — Solvitur. — Sed objicitur, nam hoc propositum non peccandi de cætero modi actum. Tertia, quia, ut ostendimus, peccator, ut in Dei amicitiam redeat, illum debet amare super omnia proprio et formalis amore, per se loquendo; hic autem amor, prout a nobis in hac vita exerceri potest, vix intelligi, aut esse potest perfectus sine formalis proposito servandi divina mandata, aut (quod idem est) placendi Deo in omnibus, vel implendi ejus voluntatem, quia hic amor non est tantum simplex complacencia de bonis Dei in se, quam etiam peccatores habere possunt, sed esse debet amor obedientialis, qui voluntatem Dei, præsertim præcipientem, præfert rebus omnibus; includit ergo talis amor propositum formale implendi hujusmodi voluntatem.

Scriptura hoc satis esse posse ad gratiam consequendam. Denique hic potest applicari discursus factus in sectione præcedente, quia non repugnat habere unum actum sine alio; et si talis actus eliciatur, in eo est sufficiens proportio et virtus in ratione dispositionis. Utrumque autem horum satis ostendi potest, hic applicando quæ ibi diximus; oportet tamen eamdem proportionem servare in explicandis, et virtuali continentia, atque etiam voto formalis propositi.

7. Formale propositum non peccandi, non esse de ratione contritionis. — Assertio tertia.

— Unde tertio et ultimo concluditur, formale propositum non peccandi de cætero non esse de essentia, et formalis ratione contritionis; atque ita essentiam contritionis in uno simplici actu consistere. Utrumque facile constat; nam id, sine quo res esse potest, non est de essentia ejus; seclusa autem necessitate formalis amoris, et propositi ad essentiam contritionis, manet illa in sola simplici detestatione perfecta de peccatis commissis.

Quid dicendum de proposito satisfaciendi.

8. Ex quibus etiam facile definitur quid dicendum sit de proposito satisfaciendi; nam de hoc etiam contendunt doctores, præsertim moderni. Soto, l. 2 de Nat. et Grat., c. 14, et Can., dict. relect., p. 3, omnino exigunt hoc propositum, quia Scriptura petit facere iudicium et justitiam, Ezech. 33; illud autem fit per satisfactionem. At vero Vega, lib. 43 in Tridentinum, c. 22, negat necessitatem hujus propositi. Et mihi quidem certum est non esse necessarium distinctum a proposito servandi mandata; est enim superfluum multiplicare actus, præsertim sub obligatione, et sine fundamento. Nam illa verba Ezechielis, præter alias expositiones, quas habere possunt, sufficienter implentur per ipsam contritionem; nam illa est actus iudicij et justitiae, ut ex superioribus facile constat. An vero in ipso proposito servandi mandata implicite contineatur propositum satisfaciendi, etiam est incertum; quia si sit sermo de satisfactione pro culpa et poena æterna, homo non potest condigne pro illa satisfacere; et eo modo, quo imperfecte (ut aiunt), et de congruo potest, jam id facit per contritionem. Unde non est quid circa hoc amplius proponat. Si vero sit sermo de satisfactione pro poena temporali, probabile est, ex natura rei, et secluso sacramento confessionis non, esse impositum homini tale præceptum, sed posse

*Assertio 2. — Aliquando posse detestationem sine formalis proposito esse sufficientem dispo-*nitionem ad gratiam.

6. Dico secundo: aliquando potest sola detestatio peccati sine proposito formalis esse sufficiens dispositio ad gratiam. Hæc assertio sufficienter probatur ratione facta in favorem secundæ sententiae, et explicari potest ex facto David, 2 Reg. 42, ubi proposito sibi peccato per Prophetam Nathan, solum protulit illa verba, *Peccavi Domino*, et statim justificatus est. Ubi nulla facta est mentio futuræ vitæ; et quantum colligi potest ex circumstantiis, quæ ibi referuntur, pro tunc solum habuit vehementem detestationem divinæ offendæ a se commissæ, ut Chrysostomus declarat tom. 5, homil. 6 de Poenit. Igmar indicat

hoc committere judicio divino, et velle satis pati in purgatorio. Et si hoc verum est, constat, in proposito servandi mandata non contineri tale propositum satisfaciendi, neque illud esse necessarium, quia non est de re præcepta. Si vero quis defendat jure naturæ impositum esse homini hoc præceptum satisfaciendi etiam pro poena, dicat consequenter contineri implicite et sufficienter in proposito servandi mandata. Sicut nunc etiam in lege nova dicendum est de proposito confitendi; est enim necessarium, non vero expressum, sed sufficit implicite contentum in illo generali proposito. Neque illud dici potest solum propositum virtuale, sed formale, quamvis sub confusa et generali ratione.

Dubium de ordine actuum detestationis et propositi inter se.

9. *Dubii resolutio.* — Quæreret vero hic aliquis, quando actus propositi et detestationis simul concurrunt ad contritionem seu dispositionem ad gratiam, quis illorum antecedat, saltem ordine naturæ. Nam D'. Thomas in hac quæst., art. 5, explicans ordinem omnium actuum, quibus ad contritionem pervenitur, dicit præcedere filiale timorem et esse quasi principium contritionis; explicans autem hunc timorem filiale, alt esse actum quo peccator propter reverentiam Dei proponit emendam. In contrarium vero est, quia Conc. Trid., sess. 6, cap. 6, describens ordinem justificationis, prius tradit actum detestationis peccatorum, et postea propositum non peccandi. Unde dicendum videtur, simpliciter, ex necessitate quasi physica, neutrum ex his actibus necessario antecedere alium, sed posse voluntatem pro libertate sua, si habeat paratum divinum auxilium, quemvis eorum sine alio, eu ante alium elicere; quia neuter ex his actibus est causa necessario requisita ad alium; quia et in peccato futuro secundum se est sufficiens ratio, ut vitetur seu vitari proponatur sine respectu ad preterita, et e converso, quod per se notum videtur. Nihilominus tamen in ordine ad justificationem magis consentaneum est, et regulariter fortasse ita contingit, ut homo incipiat a detestatione peccati; nam ad impetrandum veniam de injuria commissa, nulla est, moraliter loquendo, magis accommodata via, vel (ut ita dicam) magis immediata dispositio, aut aptior satisfactio, quam displicentia de injuria facta; ad quam statim consequitur voluntas et propositum nunquam iterum injuriam faciendi. Et ita

existimo locutum esse Concilium. Nec D. Thomas refragatur, ut in commentario illius articuli explicabimus.

SECTIO IV.

Utrum ad veram contritionem requiratur certa aliqua intensio talis actus.

1. *Prima opinio.* — *Ejus fundamentum.* — *Rejicitur.* — *Replica.* — *Enodatur.* — Explicavimus essentiam contritionis; declaranda consequenter est quantitas ejus. Quæ cogitari potest vel intensiva, vel extensiva, et hæc vel in duratione, vel in objecto; et de iis tribus sigillatim dicendum est. In proposita ergo quæstione fuit quorundam sententia, ad veram contritionem necessariam esse summam intensionem actus, quam homo exhibere potest per totum conatum sibi possibilem. Hoc sensit Adrianus in 4, q. 2 de Pœnit., et solet tribui D. Thomæ ibi d. 17, q. 2, et Alens., 4 p., q. 17, quia in verbis ita loquuntur; sed in alio sensu, ut statim declarabo. Fundamentum hujus sententiae est, quia non putat posse Deum diligi super omnia, nec peccatum displicere super omnia, nisi summa intensione et conatu amor et detestatio eliciantur. Verumtamen et fundamentum infirmum est, et sententia improbabilis; imponit enim homini gravissimum onus, et difficillimam facit contritionem, sine Scripturæ, aut Conciliorum fundamento; imo contra illa, ut probando veram sententiam ostendam. Deinde interrogo, de quo conatu loquatur: aut enim de illo, qui solis naturæ viribus a voluntate exhiberi potest. Et hic est impertinens; nam contritus non fit per hunc conatum, sed per illum quem adhibere potest voluntas cooperando divinæ gratiæ. Quod si de hoc sit sermo, in illo nullus est terminus, sed quoconque dato potest voluntas majorem exhibere cum gratia Dei; et ideo juxta veram doctrinam actus charitatis infusæ non habet terminum versus maximum in intensione. Dici potest hoc esse verum de absoluta potestate; de lege tamen ordinaria dari definita auxilia, cum quibus potest homo summe operari, et hoc modo requiri summam intensionem in contritione. Sed hæc etiam fuga non habet probabilitatem, quia non obligat Deus hominem, ut summo conatu, et (ut ita dicam) ad æqualitatem respondeat vocationi ejus, sed solum ut respondeat et consentiat. Alias non sufficeret eadem intensio actus in duobus peccatoribus; nam potest alter vehementius vocari.

habere paratum majus auxilium Dei; ergo oportebit illum vehementius eonari ut conteneratur. Idemque erit etiam si ille minus peccaverit. Hoc autem est præter rationem justitiae, ut plus exigatur ab eo, qui minus debet. Est etiam contra modum loquendi Scripturæ, nam absolute eamdem contritionem ab omnibus petit. Accedit denique, quod illa ratio explicandi nec fundari potest in illo principio de dilectione super omnia, nec satis esset ad illud implendum, si illud super omnia considereret in intensione, ut magis ex dictis constabit.

2. *Dices: contritus est sufficiens dispositio ad gratiam; sed in hac dispositione merito requiritur summa intensio, tum quia peccator summe offendit Deum, tum etiam quia cum non possit reddere condignum, merito exigitur ab eo, ut reddat quantum potest ex toto conatu sibi possibili; ergo, etc.* Respondetur negando minorem, nam peccator, licet faciat maximam offensionem considerata dignitate personæ offendæ, non tamen semper peccat cum summo conatu intensivo; neque est necesse ut in dispositione ad gratiam talis intensio postuletur; quia, ut statim dicam, minima gratia sufficit ad remissionem eujusunque peccati, et ideo satis est etiam dispositio illi proportionata, quæ in substantia et essentia doloris est maxima, et in hoc est proportionata culpæ. Et quoad hoc etiam postulatur ab homine, ut quantum in ipso est faciat, non vero quoad intensionem, quia et accidentaria est, et non expediebat salutis viam adeo difficilem fieri.

3. *Secunda opinio.* — *Fundamentum.* — *Est ergo secunda opinio, quæ etiam affirmat necessariam esse maximam intensionem, non quidem absolute, sed comparative, id est, ut homo majori intensione doleat de peccato quam de quolibet alio malo, et quam diligit quodlibet creatum bonum.* Ita Petrus Soto, lect. 14 et 15 de Pœnit., et in verbis videtur favere Bonaventura in 4, d. 16, art. 2, q. 1. Dicit enim displicantiam peccati quoad intensionem non oportere esse maximam simpliciter; comparatione tamen facta ad alios dolores debere esse maximam. Et eodem fere modo loquuntur Durandus, d. 17, q. 4; Richard., art. 1, q. 5, ad 3. Fundamentum est, quia tenetur detestari peccatum super omnia; illud autem magis detestatur voluntas, quod majori conatu et intensione odio habet.

4. *Rejicitur secunda opinio exponendo comparationem in ea insinuatam.* — *Hæc vero op-*

nio non est probabilior quam præcedens, nam et debili nititur fundamento, præter Scripturam et Patres, et non solum difficillimam constituit viam salutis, sed etiam obscuram et perplexam; nam vix potest intelligi, quomodo fieri debeat illa comparatio. Interrogo enim an fieri debeat cum qualibet detestatione, seu dolore possibili homini, et hoc dici non potest; alias coincidit hæc opinio cum præcedente, ut per se constat; vel comparatio est facienda cum dolore, quem homo aliquando habuit, vel de præsenti habet quando conteritur. *Et quidem si sermo sit de præsenti dolore, impertinens est collatio; tunc enim vix potest homo de alia re cogitare, ne dum alium intensem dolorem habere in voluntate ipsa; nunc enim non agimus de dolore sensibili, qui ex passione corporis nasci potest; et ideo loquendo de propriis actibus, mirum non est, quod tunc contritio sit magis intensa, quam quilibet alijs actualis affectus;* nam id nou provenit ex necessitate intensionis ad contritionem, sed ex eo quod ad exercendam contritionem moraliter necessarium est, ut homo eo tempore non sit intentus alius actibus exercendis; quod maxime verum est de actibus peccaminosis, qui repugnant contritioni. *Si autem per possibile vel impossibile admittamus simul cum contritione habere hominem alium actualem affectum non malum, etiam tunc non est necessaria illa comparatio, neque ille excessus in intensione, quia etiam Deum ipsum non tenemur diligere magis intensive, quam omnes alias res, sed appetiative, ut reliqui omnes Theologi docent; quia, ut supra dicebam ille excessus appetitionis non sumitur ex intensione, sed ex excellentia motivi, et consequenter ex substantia et essentia ipsiusmet actus, qui nobiliori modo tendit in tale objectum; et ideo ex natura sua magis conjungit voluntatem cum illo.* Quin potius ipsamet charilas tam intense diligit proximum, sicut Deum, quia tota ipsa secundum omnes gradus suos inclinat ad diligendum proximum; nihilominus tamen plus diligit Deum quam proximum, quia Deum propter se, et proximum propter Deum; et ideo S. Bonav. supra, art. 4, q. 1, hanc appetitionem vocavit intensionem ex parte objecti, seu objectivam. Unde, quando antiqui hanc vocant intensionem, æquivoce loquuntur, et non de illa intensione, quæ consistit in latitudine graduum ex parte subjecti et ex conatu potentiae. Et ideo interdum etiam requirunt summam intensionem doloris pec-

cati in voluntate, et non in appetitu sensitivo, nimirum, quia in sensu proprio solum habet locum intensio subjectiva, quia non potest sensus ita ponderare et expendere excellentiam objectivam, sed hoc pertinet ad superiorum rationem; et ideo illa intensio objectiva, seu appretiatio, censemur propria voluntatis.

5. Ex quibus a fortiori constat, si comparatio fiat ad dolores vel affectus, quos peccator habuit in vita superiore, et manent in habitu vel virtute, etiam respectu eorum non requiri illum excessum intensionis. Primo quidem, quia tota illa intensio per excellentiam actus contritionis superatur, et ideo talis ejus intensio non postulatur. Secundo quia alias saepe esset necessaria intensior contritio in eo, qui minus peccavit, vel quia, licet affectus peccati fuerit intensior, simpliciter potuit esse peccatum minus grave ratione levioris objecti; vel certe, quia is, qui minus peccavit, potuit habere alios affectus ad creaturas, non malos, sed intensiores, quam fuerit peccatum gravius alterius; contritio autem deberet superare omnes illos affectus, si verum est illius sententiae fundamentum. Denique illud est contra usum, et primum fere omnium poenitentium; non enim cogitant de intensione priorum affectuum, sed de gravitate divinæ offensionis, et ita etiam in confessione per se loquendo necessarium non est intensionem, quam in peccando quis adhibuit, aperire. Igitur neque isto modo necessaria est summa intensio.

6. Unde etiam fit, quod, licet comparatio fiat ad habitualem seu virtualem dolorem, aut affectum quem homo habet relictum ex prioribus actibus, non oporteat dolorem contritionis esse intensiorem tali habitu, quia ille habitus non potest esse intensior, quam fuerunt omnes praecedentes actus, seu (quod idem est) quam intensissimus eorum; ergo si necesse non est, ut contritio in intensione supereret omnes actus praecedentes, nec etiam erit necessarium ut supereret habitum ex eis selectum. Et confirmatur (potestque haec ratio ad superiora membra applicari), nam alias, qui intensissimum habitum peccandi comparavit, vel intensissimum odium inimici concepit, non poterit justificari extra sacramentum, nisi statim a principio justificationis incipiat habere intensissimam charitatem quae excedat totam intensionem prioris consuetudinis. Consequens autem est plane falsum et contra communem sensum omnium fideliū, coniecture hujusmodi peccatores in

quoddam desperationis genus; estque contravim et dignitatem charitatis; minima enim charitas, si vera sit, potest quaelibet peccata operire, seu delere. Item cavendum erit hominibus justis, si fortasse non adeo intensum dolorem de peccatis, vel Dei amorem habuerunt, ne propter intensos actus doloris, vel amoris circa creaturas, alioqui non malos, sed rationi et naturæ consentaneos, fructum prioris poenitentiae amittant, solum ob excessum intensionis absque alia malitia; quod absurdissimum est, nam sola intensio per se non facit actum peccaminosum. Sequela vero patet, quia eadem est ratio de praecedenti actu vel habitu, et de subsequentibus; nam respectu utrorumque tenetur homo, et diligere Deum, et detestari peccatum super omnia. Et ideo sicut de praeteritis tenetur super omnia dolere, ita et de futuris tenetur proponere ea fugere plusquam alia mala, semperque perseverare in eo affectu, et excessu super omnia.

7. Est ergo certum, hunc excessum, et comparationem illam, quæ denotatur per illam particulam *super omnia*, non consistere in intensione, sed in appretiatione, quæ posita est in tali amore, vel odio mali, ut, si necesse sit, potius dimoveatur voluntas ab amore alterius boni, vel odio alterius mali, quam illius, quod super omnia dicitur amare, vel odio habere. Quæ comparatio, si formaliter fiat, consistit in formaliter deliberatione, et actu voluntatis consentientis in eam comparationem, seu in objecta sic comparata; si autem fiat tantum virtualiter, non consistit in sola intensione actus, ut putavit Petrus Sot., sed maxime in substantia et specie actus, quæ sumitur ex motu excellentia, ut supra saepe dictum est. Unde licet quis fortasse ob consuetudinem, vel delectationem, intensius diligat amicum, quam patrem, nihilominus ex vi amoris paterni, qui nobilior est, paratus esse poterit ad subveniendum potius patri quam amico, si utrique ex aequali necessitate non possit. Unde quod Petrus Sot. ait, in qualitatibus non esse magis et minus, nisi secundum intensionem, non ita est; nam inter eas quæ specie differunt, praeter comparationem in majori et minori perfectione essentiali, potest inveniri magis et minus in vi agendi, vel resistendi, et suo modo in vi conjungendi potentiam objecto suo. Quomodo actus scientiae, licet sit remissus ex conatu potentiae, firmius conjungit intellectum objecto quam actus opinionis,

quantumvis maximo conatu potentiae factus.

Tertia opinio.

8. Tertia sententia est, quamvis ad contritionem non requiratur summa intensionis, requiri tamen certum aliquem gradum intensionis, quem Deus novit. Tribuitur Scoto, qui indicat illam d. 14, q. 2, art. 2, sed magis loquitur de duratione quam de intensione. Citari etiam solet D. Thomas in 4, d. 17, q. 2, art. 7, quæstiunc. 3, ubi ait dolorem voluntatis adeo remissum esse posse, ut non sufficiat ad contritionem; sed loquitur, ut in Bonaventura et aliis antiquis notavi, de remissione, ut ita dicam, essentiali, seu objectiva, seu appretiativa; hæc enim omnia æquivalent. Quare neque auctorem pro hac opinione invenio, nec illius fundamentum video, aut probabilitatem. Quia vero D. Thomas citato loco differentiam constituit in hoc inter dolorem voluntatis et appetitus sensitivi, expoundens est juxta dicta paulo superius, vel etiam, quod dolor sensus est accidentarius ad rationem contritionis, vel ad remissionem peccati, præcipue quoad culpam; et ideo non refert qua intensione, vel ex quo etiam sensibili motivo appetitus doleat. Denique advertere oportet nunc a nobis non disputari, an qualitates, seu actus immanentes terminentur ad minimum in intensione; quidquid enim in ea quæstione aliquis opinetur, nihil refert ad præsens; solum enim intendimus declarare an quaelibet intensio, quantumvis minima, cum qua esse potuerit substantia illius actus, qui est contritio, sufficiat ut habeat esse, statum, et causalitatem contritionis.

Ad rationem contritionis nullam intensionem requiri: vera sententia.

9. Probatur ex Pateribus. — Dicendum igitur est ad rationem contritionis nullam definitam intensionem requiri, sed sufficere substantiam actus, in quounque gradu fiat. Ita expresse Gabr. in 4, d. 14, q. 1, art. 4, conclus. 5; et Soto, d. 17, q. 2; Medina, C. de Poenitent., tract. 4, q. 5; Vega, lib. 13, c. 24; et Navarrus in Summ., c. 1, n. 9. Et sumitur ex modo loquendi Sanctorum: plures referam sectione sequenti, nunc sufficiant duo testimonia. Unum est Leonis, ep. 91: *Nec misericordiae mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur moras vera conversio.* Aliud est Chrys., ep. 5 ad Theod. laps., habetur in c. *Talis, de Pœnit.*

tum mortale, quantumvis remissum, tollit gratiam et charitatem; ergo et e converso contritio, quantumvis remissa, tollet peccatum; nam eodem modo et eadem proportione Scriptura de iis loquitur, ut patet ex citatis locis.

11. Objectio. — *Objectionis solutio.* — Solum potest objici, quia praeter rationem videtur, ut non major contritio exigatur ad remissionem gravissimi peccati, quam levioris; et plurimum, quam unius. Unde Scriptura s̄e pos-
tulat intensum dolorem: *Dole, et satage quasi parturiens*, Michae. 4; et Apocal. 3, reprehendunt tepidi; hi autem sunt, qui remisse-
re operantur. Unde Ambros., ad Virg. laps., c. 8, tantam dicit futuram esse penitentiam, quanta fuit culpa: *Secundum (inquit) conscientiae modum exhibenda est p̄nitentiae magnitudo*. Idem, lib. 2 de Poenit., cap. 10; et August., de Vera et falsa poenit., c. 14: *Con- sideret qualitatem criminis, etc.*; et Greg., 4 Moral., c. 17; et Cyprian., lib. de Laps., ubi graviter reprehendit eos qui sine delectu æquilateri puniunt crimina. Respondeo: aliud est loqui de remissione culpe, aliud de remissione poenæ. Ad illam enim eadem dispositio sufficit, sive culpa sit una, sive plures, graves, aut leves intra latitudinem peccati mortalium, quia illa remissio est quasi indivisi-
bilis, et eadem forma gratiae ad illam neces-
saria est, et sufficit, licet quo ferventior fuerit, eo melior sit. Et ideo Scriptura illam interdum proponit non præcipiendo, sed consulendo. In Apocalysi vero non vocatur tepidis qui remissemus operatur, sed qui mala opera bonis admiscent, et presertim qui cum fidem habeant, charitate caret, ut declaravit D. Thomas, q. 3 de Malo, art. 13, ad 1. Sæpe etiam Scriptura petit quantitatem penitentie, ut pena etiam integre remittatur. Et de hac maxime loquuntur Sancti citati. Quamvis Cyprianus specialiter loquatur de solemni penitentia, quæ in Ecclesia fieri solebat.

12. Richardi dictum. — *Explicatur.* — Addit vero Richard., d. 17, licet una contritione æque intensa formaliter deleantur omnia peccata, quando confuse cogitantur, tamen illam virtute esse majorem respectu unius quam respectu alterius. Et ideo si peccata distincte recogitentur, intensiorem contritionem requiri de peccato graviori. Sed prius dictum habebit verum, loquendo de appre-
hensione juxta superius tractata; in propria tamen intensione, de qua agimus, non habet locum, quia illa virtualis inæqualitas nullum

habet fundamentum, cum potentia eumdem conatum adhibere possit ad detestanda quælibet peccata. Posterius autem dictum supponit falsum, scilicet, quando peccata distinete recogitantur, necessarias esse plures contritiones; illo autem admisso, etiam sufficeret æque intensa circa inæqualia peccata, quamvis illa, quæ est de graviori, semper sit major quoad appretiationem.

Proponitur dubium.

13. Contritionem non posse esse nimiam, per se loquendo. — *Duplex excessus contritionis.* — Solet vero hic incidenter quæri, an possit contritio esse nimia. Quam quæstionem trac-
tant D. Thom. in 4, d. 17, q. 2, art. 3, et ibi Durand., Soto, et alii; Bonav. d. 16, art. 2, q. 2; Alens., 4 p., q. 68, memb. 1, art. 4. Et breviter dicendum est, per se loquendo, non posse esse nimiam, quia ex objecto debet esse super omnia; ex parte vero subjecti, quo ferventior, eo per se melior. Per accidens vero ex parte hominis potest esse duplex excessus. Primus ex falsa apprehensione ipsius peccati, si tam grande malum existimetur, ut putetur etiam irremissibile; nam illa apprehensio tollet veram poenitentiam, quæ esse debet cum spe veniæ. Unde illa poterit esse nimia tristitia, de qua dicebat Paulus 2 ad Cor. 2: *Ne abundantiori tristitia absorbeatur, qui hujusmodi est*: non tamen erit propria poenitentia. Secundus excessus erit, si ex nimio conatu voluntatis graviter lœdatur corpus, quamvis contrarium sentiat Richard. in 4, d. 17, art. 1, q. 8, dicens, dummodo illud documentum non sit per se intentum, non teneri hominem ad remittendam contritionem propter illud vitandum. Sed non recte dicit; satis enim est quod sit prævisum; quia naturali præcepto tenetur homo non operari, ita ut graviter noceat saluti et corpori; maxime quando ad bonum animæ necessarium non est, ut in præsenti accidit. Et ideo optime Chrysost., hom. 4 in 2 ad Cor., non solum ad ipsorum peccatorum naturam, sed etiam ad conditionem ipsorum peccantium hominum, oportere moderari p̄nitentiam do-
cet.

SECTIO V.

Utrum ad veritatem contritionis requiratur aliqua temporis duratio.

4. Duo quæstionis sensus. — Duæ quæstio-
nes hic includi possunt. Prima: an peccator
possit sine mora temporis in momento effi-

re quidquid necessarium est, tam ex parte intellectus quam ex parte voluntatis, ad veram contritionem. Et quæstio hæc non est hic intenta, pertinet enim ad materiam de Justificatione et de Gratia. Veritas autem est, humano et ordinario modo loquendo, requiri aliquod tempus, ut homo excitetur, et consideret, ac judicet de omnibus quæ necessaria sunt ad eliciendam contritionem, quia homo per discursum, et ab imperfecto ad perfectum procedit. Quod maxime verum est de homine infideli, qui ab statu infidelitatis usque ad statum justitiae transmutandus sit, ut summi potest ex Tridentino, sessione sexta et septima; potest autem Deus per specialem influxum gratiae suæ, quæ nescit tarda molimina, supplere has temporis moras, et subito illuminare et convertere hominem. Sed de his alibi.

2. Secundus quæstionis sensus. — Alter ergo quæstionis sensus est, an, positis in intellectu omni consideratione et judicio necessarii ad eliciendum actum contritionis, voluntas in eodem instanti, in quo elicit actum, qui est contritio, perficiat ipsum, ita ut statim habeat, et esse, et statum, et causalitatem contritionis. Neque est nunc agendum de quæstiōne philosophica, an hic actus immanens fiat in instanti per primum sui esse, vel in tempore per ultimum non esse; nam licet verius sit in sua duratione intrinseca incipere per primum sui esse, tamen ad præsens non refert, nam sensus quæstionis est, an ille actus simul ac incipit esse, incipiat esse contritio, quomodocunque incipiatur.

3. Prima sententia. — *Scoti fundamentum.* — *Fundamentum Cajet.* — *Refellitur.* — Fuit ergo in hac re sententia Scotti in 4, d. 14, q. 2, actum, qui est contritio, non habere rationem contritionis, nisi prius aliquo tempore duret; quod tempus taxatum est a Deo. Quam opinionem probabilem reputat Almain. ibi, et ex parte sequitur Cajet., tomo 1 Opusc., tract. 4, q. 1; dicit enim Deum aliquando expectare hujusmodi durationem, priusquam acceptet actum in ratione contritionis et dispositionis ultimæ ad gratiam; non declarat tamen an de hoc sit præscripta lex. Hi auctores vix afferunt fundamentum, et si aliquod insinuant, est valde debile. Scottus indicat hujusmodi rationem, quia hic actus est dispositio ad gratiam; dispositio autem debet antecedere formam. Item quia hic actus debet perfici usque ad certam intensionem, quod in momento non fit. Sed haec nullius momenti

sunt, quia hic actus est dispositio perfecta et ultima; hujusmodi autem dispositio non antecedit formam tempore, sed natura. Propter hanc ergo causam non indiget hic actus temporaria duratione. Nec vero propter intensi-
nem, tum quia falsum est illam requiri; tum etiam quia, licet esset necessaria, posset in instanti perfici in actu immanente, et in qualibet forma, quæ sine resistentia contrarii fit. Cajetus vero argumentatur, quia si es-
set infallibilem Dœum acceptare hunc actum statim ac fit, posset homo esse certus de sua gratia. Sed hoc non sequitur, quia nunquam potest homo certus esse omnino an actus, quem elicit, supernaturalis sit, et talis, qualis ad veram contritionem exigitur. Hæc ergo sententia nec fundamentum habet, nec pro-
babilitatem.

*Actum contritionis, ut sit contritio, nulla indi-
gere duratione: vera sententia.*

4. Probatur ex Scriptura. — Quapropter di-
cendum est, actum contritionis, ut sit contri-
tio, nulla indigere temporali duratione; sed simul ac fit, esse veram contritionem. Sumi-
tur ex D. Thoma, hac 3 p., q. 89, art. 2, et 4. 2, q. 113, a. 1 et 7. Bene Gabr. in 4, d. 14, q. 1, a. 2, conclus. 5; Soto, lib. 17, q. 2, a. 14; Medina, tract. 1 de Pœnit., q. 5, ad finem; et Vega, lib. 13 in Trideatinum, c. 23. Et probatur ex Scriptura, quæ promittit homini justitiam et remissionem peccati ratione suæ con-
versionis, absque ulla mora vel dilatione. Quod declarat illis verbis: *In quacunque die, in quacunque hora*, Ezechiel. 18 et 33; nam ibi definitum tempus sumitur pro indefinito, et idem valet, ac, in quocunque tempore, vel momento. Quod patet a contrario, nam eodem modo ibi dicitur: *In quacunque die justus fer-
cerit impietatem, justitiae ejus non recordabun-
tur amplius*; quod perinde est, ac si dicere-
tur, *eodem momento*. Sicut ergo consensus in peccatum mortale, statim ac fit, est peccatum mortale, et destruit gratiam, ita e converso actus contritionis, statim ac fit, habet esse con-
tritionis, seu ultimæ dispositionis ad gratiam. Unde ad hoc explicandum utitur Scriptura verbis: *Cum ingemueris, tunc salvus eris*, Isai. 30, juxta Septuaginta, et ita etiam legit Cyprian., Epist. 8, et libro de Lapsis, circa finem, et alii ex Patribus citandis. Alibi vero utitur conditionali locutione, quæ indicat in-
fallibilem consecutionem, ut: *Si conversus fueris, salvaberis*, Isaiae 30, juxta Vulgam. Et inferius additur particula *statim*. Idem

Hierem. 15, Apocalyp. 3; Zachariæ autem 1, fit absoluta promissio: *Convertimini, et convertar;* ergo hæc duo inseparabiliter sunt conjuncta, quia veritas conditionalis postulat, ut posito antecedente infallibiliter ponatur consequens; convertitur autem homo, cum primum actum contritionis elicit. Atque hoc modo intellexerunt testimonia hæc Sancti Patres. Citavi Leonem, et Chrysostom., sect. præced.; idem Chrysost., orat. de S. Philogonio, tom. 3; August., de Vera et falsa pœnitentia, c. 17; Hieron., Epist. 46 et 48; Tertull., lib. de Pœnit., c. 4; S. Pacianus, Epist. 3 ad Sympron., tom. 3 Bibliothec. Sanct. Omnia vero paucis verbis complexus est Cœlestin. Papa, Epistol. ad Episcopos Gall., c. 2: *Vera conversio mentis potius quam tempore metienda est, dicente Propheta: Si conversus fueris, salvus eris.* Et fere similia habet Julius I in Decreto 2, quod habetur in 1 tom. Conciliorum, post 3 ejus Epistolam: *Quia Dominus (inquit) non solum temporis, sed etiam mentis inspector est: sicut latro unius momenti pœnitentia meruit esse in Paradiso.* Quod decretem cum multis aliis habetur 26, q. 6, et de Pœnitentia, d. 3, cap. *Talis, et in Decreto Ivironis, part. 45.*

5. *Probatur assertio ratione.* — *Confirmatur.* — Ex quibus ita potest ratio concludi. Actus pœnitentiae, qui est sufficiens dispositio ad remissionem peccati, et habet gratiam infallibiliter conjunctam, est vera contritio; sed actus pœnitentiae, qui ex sua essentia et motivo est perfecta conversio in Deum, et aversio a peccato, et illius detestatio super omnia, infallibiliter et sine ulla mora habet adjunctam gratiam et remissionem peccati, ut probant adducta testimonia; ergo talis actus, simul ac est, est vera contritio. Et confirmatur, ac declaratur, quia homo tenetur habere veram contritionem, non tamen tenetur aliquo tempore durare in actu conversionis, quem elicit; ergo non perficitur contritio duratione temporis, sed sola efficientia talis actus. Major supponitur; minor probatur, quia vel ad id tenetur jure naturæ, vel positivo. Non primum, quia jus naturale solum dictat diligendum esse Deum, et detestandum peccatum super omnia, et contra hoc nihil esse agendum. Quod vero talis actus duret per horam, vel per partem temporis, non dictat; in nullo enim principio naturali hoc continetur. Et si ratio naturalis hoc dictaret, etiam præscriberet quantum futurum esset illud tempus; alias esset valde confusa et obscura

obligatio; *constat* autem rationem naturalem de hoc nihil praescribere. Et eadem rationes probant alteram partem de jure divino, et testimonia adducta eamdem demonstrant. Petitur enim a nobis conversio, non vero tanta, vel tanta quoad durationem. Denique, qui tale jus asseruerit, illud ostendere tenebitur, quod certe non poterit.

6. *Alia ratione suadetur conclusio.* — *Quorundam evasio.* — *Pracluditur.* — *Responsio alia.* — *Rejicitur.* — Ultimo fieri solet talis ratio, quia si duration temporis esset necessaria ad contritionem, ut sic, pervenire posset homo in hac vita ad eum statum, in quo, eliciendo verum pœnitentiae actum, non posset consequi remissionem peccati; consequens autem ut erroneum damnatur in lib. de Eccles. dogmat., c. 80. Idemque refert ex Conc. Moguntin., c. 2, Ivo in suo Decreto, part. 15, c. 32; ergo. Sequela declaratur, quia in fine vitæ potest homo elicere illum actum, quando ei non superest tanta vitæ duration, quanta necessaria est, ut ille actus sit contritio. Propter quod argumentum dicunt aliqui, in tali actu requiri durationem, non tamen certam, sed quacunque signata sufficere minorem. At hoc sophisticum est, et gratis confitum; cur enim Deus hoc statuisse, cum neque ad mores utile sit, neque ad alium effectum? Adde, quod cum gratia non possit infundi, vel saltem non infundatur nisi in momento, necessarium esset ut inter instans in quo elicetur ille actus, et aliud in quo infunditur gratia, aliquod definitum tempus intercederet. Sed alii non posse hominem per solum instans durare in actu contritionis, sed necessitate naturali debere illum continuare per aliquod tempus; et ideo saltem illud tempus esse necessarium. Respondetur primum, incertum esse quod sumitur, et fortasse in rigore falsum; quia voluntas potest immediate, postquam actum elicuit, illum omittere; quamvis in homine id sit difficultissimum. Deinde, etiamsi id demus, nihil ad presentem causam refert, quia licet talis actus aliquo tempore duret, non expectatur illa duratio, ut esse contritionis habeat, neque ut gratia infundatur, sed a primo instantie utrumque habet, licet postea duret.

7. *Alia responsio ad rationem factam de articulo mortis.* — *Refutatur prior sensus responsionis.* — Aliter vero respondent alii ad rationem factam, per se loquendo, necessariam esse aliquam moram temporis, in qua pœnitentia duret, ut in fine ejus perficiatur

contritio, et obtineatur gratia; in fine tamen vite, propter urgentis necessitatis articulum, minorem durationem a Deo acceptari. Quod duobus modis excogitari potest. Unus est, ut Deus veluti dispenset in eo articulo propter necessitatem; quia non exigit ab homine, nisi quod potest juxta temporis opportunitatem. Alius modus esse potest, quod illa duration, quando revera exhiberi potest, ita exigitur; quando vero non potest, ut in illo casu, sufficiat in voto, et desiderio, sicut de aliis actibus nos dicimus. Neutra vero evasio probabilis est. Primo, quia utraque est voluntarie excogitata sine fundamento, solum ad rationes eludendas. Deinde contra priorem est, quod quæ adduximus ex Scriptura et Sanctis non fundantur in speciali dispensatione pro articulo necessitatis, sed in propria virtute contritionis, et promissione divina. Item lex, quæ veram pœnitentiam interiorum requirit, eadem est pro articulo mortis et pro quocumque tempore. Imo pro articulo mortis magis obligat, sive consideretur pœnitentia ut medium necessarium est ad salutem, sive ut est actus cadens sub praecipuum affirmativum, quod pro articulo necessitatis maxime obligat; nec dispensatio in illa lege admittenda est, nisi expresse ostendatur; alias pari ratione dici posset, dolorem propter solum timorem inferni tunc sufficere, licet alias non sufficiat. Et ideo Aug., de Vera et falsa pœnitentia, c. 17, et lib. 50 Homil., in 41, dubitat de sera pœnitentia in articulo mortis; quia non minorem perfectionem tunc requirit, quam quolibet alio tempore, et difficile est tunc illam concipere.

8. *Refutatur responsio in posteriori sensu.* — Contra alium vero modum est, quia ex eo imprimis sequitur semper sufficere contritionem a primo instanti quo habetur, quia semper dici potest illam jam includere votum sequentis durationis, quod semper sufficit, si de hoc est statuta lex, quia semper est impossibile habere, in primo instanti totam durationem sequentem. Si vero de hoc non est lex statuta, scilicet, ut duratio in voto sufficiat, neque in articulo mortis sufficiat, aut addendum est privilegium, aut dispensatio pro illo articulo, quod impugnatum est. Quod vero semper includatur illud votum, patet, quia vel illa duratio est praæcepta, vel non; si non est praæcepta, neque est necessarium votum ejus, neque ipsa est necessaria ad justificationem; quia media necessaria, quæ sunt in potestate nostra, praæcepta sunt; si au-

tem illa duratio est praæcepta, cum homo in primo instanti, quo elicit actum, qui est contritio, habeat propositum servandi omnia praæcepta, in illo proposito sufficienter includitur tale votum. Ita ergo fit, ut ille actus a primo instanti semper habeat statum contritionis. Illud autem votum, quod configitur, facile a nobis excluditur, exclusa necessitate, et praecepo de tali duratione, quod nec naturale esse potest, nec positivum est, ut ostendimus. Neque etiam redi potest ratio ulla talis necessitatis, quia sola duration nullam perfectionem intrinsecam addit actu seu rei, ut ex Metaphysica suppono; ergo quidquid potest actus, qui est contritio, formaliter vel dispositio efficere per aliquam durationem, potest a primo instanti per suam substantiam et essentiam, quia est proportionata gratiae, et perfecte convertit animam in Deum et avertit a peccato. Et quamvis verum sit, continuationem liberam honesti actus aliquem valorem moralem addere in ordine ad meritum, vel satisfactionem, ille tamen valor accidentalis est in praesenti, nec Deus illum requirit, aut considerat, ad suam præmissionem de justificatione peccatoris, sed solum proportionem talis actus in ratione dispositionis ad tam effectum, quæ in ipsa substantia actus fundata est, sicut supra dicebamus de intentione. Et ibi dicta valere possunt ad hanc veritatem confirmandam.

9. *Almaini evasio.* — *Pracluditur.* — Alia denique evasio insinuat ab Almaino, ob rationem illam de necessitate articuli mortis. Ait enim, ita requiri durationem temporis, ut possit intentione compensari; et ita posse hominem in articulo mortis quamcumque durationem temporis superare per conatum contritionis. Quam evasionem variis rationibus impugnat Soto. Sed certe illud unum sufficit, quod voluntaria est, et sine fundamento. Et præterea supponit falsum, quia non magis intensio necessaria est, quam duratio. Unde interrogo, an aliqua contritio, saltem intensissima, per se, et in instanti sufficiat absque alia duratione. Non potest juxta illam evasionem consequenter negari quin sufficiat. Quia si contritio ut unum, durans per horam, sufficit, quomodo contritio ut centum, durans per instans, non sufficiat, cum illam fere sine proportione excedat in physica et moralis perfectione? Si vero intensa contritio sufficit absque alia duratione, remissa etiam sufficiet, quia, ut ostensum est, intensio non est necessaria. Præterquam quod ex illo